

посилаються, можливо лише тому, що великі маси людей виявилися захопленими чимось одним, особистістю, висунутою з загального натовпу. Немає потреби повторювати, що соціальний прогрес обумовлюється насамперед духовним середовищем суспільства. Якісний стрибок має місце лише тоді, коли суспільство зважується на експеримент. Це, в свою чергу, означає, що суспільство або піддалося переконанню, або було виведено з рівноваги кимсь”.

Однак більшість членів суспільства є інертною, пасивною і нездатною дати гідну відповідь на вимоги долі. Щоб набуті такої можливості суспільство потребує наявності, Особистостей, “надлюдей”. Лише вони здатні дати відповідь, повести за собою всіх інших.

Тойнбі вказує, що ними можуть бути як окремі люди (Ісус, Мухаммед, Будда) так і соціальні групи (англійські нонконформісти). У будь-якому випадку суспільство розколюється на дві взаємодіючі частини: на творчу, іманентно вододіючу конструктивним потенціалом меншість і основну інертну масу.

Тойнбі стверджує про існування такого механізму взаємодії між творчою та інертною частинами суспільства як “мимесис” - соціальне наслідування. Мимесис з'являється в людини задовго до вступу суспільства у фазу розвитку. Його можна спостерігати й у суспільствах з примітивним укладом і в розвитих цивілізаціях. Однак дія мимесису в цих двох випадках прямо протилежна: якщо в примітивних суспільствах мимесис, виражаючись у звичаях і наслідуванні старійшинам, спрямований у минуле і є гарантом стабільності суспільства, то при вступі суспільства на шлях цивілізації мимесис в основному спрямований на творчу меншість, будучи в такий спосіб сполучною ланкою між активними і пасивними його членами. Отже, для успішної відповіді на виклик необхідна наявність у суспільстві наступних факторів:

- у суспільстві повинні бути наявні люди, здатні зрозуміти виклик і дати на нього відповідь;
- більшість повинна бути готовою до прийняття даної відповіді. Іншими словами, вона повинна “дозріти” для відповіді.

А. Тищенко, студентка

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ КОМПЛЕКС ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ

Дослідження зовнішньоекономічних зв'язків країн та регіонів видається доволі корисним та актуальним у сучасному глобалізованому світі з огляду на необхідність визначення Україною власної «ніші» у міжнародному поділі праці. Для України регіон Південно-Західної Азії цікавий тим, що він набуває все більшої і більшої ваги у зовнішньоекономічних відносинах, є потенційним партнером і донором капіталовкладень в українську економіку.

Щодо чинників формування зовнішньоекономічного комплексу країни чи регіону, то їх можна об'єднати в три групи:

© А. Тищенко, 2007

Перша – природно-географічні особливості території: кліматичні умови, площа території й чисельність населення, родючість ґрунту, економіко-географічне положення, природні ресурси. Вони є історично і логічно вихідними у формуванні зовнішньої економіки. Однак з економічним і науково-технічним прогресом людської цивілізації значення більшості з них певною мірою втрачається.

Друга група – соціально-економічні чинники: науково-технічний та економічний потенціал країни (регіону), виробничий апарат, масштаби і серійність виробництва, темпи створення об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, особливості історичного розвитку, соціально-економічний тип національного виробництва й зовнішньоекономічних зв'язків та ін. У своїй сукупності вони відображають рівень економічного та науково-технічного розвитку країни, а також її народногосподарську структуру. Таким чином, ця група чинників визначає якісний стан зовнішнього сектора економіки.

Третя група чинників (масштаби науково-дослідних робіт, мінімальні й оптимальні розміри підприємств, технологічна диверсифікація та ін.) пов'язана з розвитком науково-технічного прогресу. У сучасному світі ці чинники мають тенденцію до домінування. Розширення масштабів їх використання зумовлює модифікацію внутрішньої структури зовнішньої економіки та поліпшує її якісний стан.

Стосовно регіону Південно-Західної Азії особливістю території є її велика площа (6,8 млн км²), нерівномірний розподіл населення між країнами регіону, складні кліматичні умови (аридність), низька родючість ґрунту. Проте регіон має дуже вигідне економіко-географічне положення в контактній зоні трьох частин світу, «обслуговується» багатьма морями і має в наявності значні запаси вуглеводнів, які нерівномірно розподілені між 16-ма країнами. Ще однією особливістю регіону є розташування в ньому надзвичайно багатих (Ізраїль, ОАЕ, Катар, Бахрейн) і надзвичайно бідних країн (Афганістан, Ємен).

Ще донедавна визначальними для регіону були *природні конкурентні переваги*, які домінують у формуванні товарної структури зовнішньої торгівлі країн, що розвиваються. Ці країни, як правило, експортують сировину та сільськогосподарські продукти, а імпортують продукцію машинобудування та хімічної промисловості, транспортні засоби й капітальне обладнання.

Природними конкурентними перевагами країн Перської затоки є наявність великих розвіданих запасів нафти (65% світових запасів) і природного газу, а також провідні позиції по видобутку нафти (30% світового видобутку). Саме на «нафодоларах» виросла економіка багатьох країн цього регіону. Проте завдяки диверсифікації промислової структури країни змогли послабити свою залежність від нафтового фактора шляхом розвитку супутніх нафтовидобутку галузей (нафтохімія, металургія тощо), виробництва електроніки, текстильної індустрії. Наприклад, Ізраїль – нині він має міцні позиції на світовому ринку у виробництві медичної електроніки, засобів зв'язку, в авіа- і суднобудуванні (особливо військовому). Важливе місце займає обробка імпортованих алмазів. В Ізраїлі, Туреччині та деяких „золотих князівствах” регіону (наприклад, ОАЕ) розвивається машинобудування високих технологій (електронне і для ВПК).

Характерним є, що висока частка сфери послуг у ВВП притаманна всім країнам регіону. Швидкими темпами розвивається туризм і – особливо – фінансова сфера.

Зараз країни регіону є власниками значних валютно-фінансових ресурсів, експортерами капіталу в промислово розвинені країни та країни, що розвиваються. У Бахреїні 150 банків оперують понад 60 млрд дол., в ОАЕ – 60 банків – до 40 млрд дол. Бахрейн, ОАЕ і Катар є лідерами за розвитком офшорних банківських зон. На Кіпрі нараховується 17 тис. офшорних компаній. На країни Близького і Середнього Сходу припадає загалом нині до 5% світових золотовалютних запасів.

Найбільш багаті нафтоекспортуючі монархії доволі розвинулися в області інвестування в західні економіки. Від простого розміщення капіталу під відсотки вони перейшли до цілеспрямованих вкладень, вростанню – завдяки придбання значних пакетів акцій – в структури ТНК і крупних міжнародних фінансових організацій (включаючи МБРР і МВФ). Обсяги іноземних інвестицій Саудівської Аравії нараховує вже сотні мільярдів доларів, при чому більша частина їх направляється в США. Кувейт є співвласником десятків британських, канадських, американських, західноєвропейських і японських компаній, включаючи такі, як “British petroleum”, “General Motors”, “IBM”, “General Elektrik”, “Kodak”, “Луржи”, “Total Fina ELF”, “Хітачі”, “Міцубісі” й “Соні”.

Україна і Близький Схід. З точки зору інтересів України регіон є одним з найсприятливіших ринків для українських товарів, необкладених різного роду тарифними монопольними і протекціоністськими обмеженнями. Після загострення конфлікту з європейськими й американськими ринками східні країни з великими капіталами можуть бути потенційними інвесторами і партнерами багатьох технологічних проектів в Україні. Крім того, ці країни розглядаються як одні з найперспективніших замовників української продукції.

Південно-Західна Азія – нетто-імпортер продовольства, і тому, зокрема, є одним з найкрупніших імпортерів зернових у світі. На регіон припадає більше чвертини світового імпорту пшениці, ячменю і кукурудзи. Експорту зерна з України сприяє розвинута інфраструктура портів, менші фрахтові ставки і більш короткі строки доставки вантажів, ніж у найкрупніших світових експортерів – США, Канади, Аргентини, Австралії. У європейських компаній українські зернотрейдери можуть виграти порівняно низькими цінами, до того ж без істотної загрози для власної рентабельності.

Проте й досі українці не повністю скористувалися своїми перевагами. Крім того, українські трейдери відрізняються нестабільністю у порівнянні з лідерами світового експорту, але все ж таки змогли закріпитися на ринку Північної Африки і Близького Сходу. Зараз кожна п'ята тонна зернових, що імпортується арабами, поступає з СНД, в тому числі з України.

Сукупна потреба зернових в регіоні – 120 млн тонн, зазвичай половину зерна арабські країни виробляють самі. В першу чергу, експортні можливості України за цікавими для арабського світу культурами варіюються в межах 10 млн т. Найбільший покупець українського ячменю – Саудівська Аравія.

Україна робить ставку на озимі культури (в них більша врожайність, ніж у ярових, але менший вміст протеїнів). Українське зерно закупають для тих видів кондитерської продукції, де не потрібен високий вміст протеїнів (наприклад, печиво).

Перспектива – експорт кукурудзи в регіон, але українські виробники ще не навчилися правильно сушити великі обсяги кукурудзи, і тому на світовий ринок вона поступає битою, що суттєво знижує конкурентоздатність продукту.

Також Україна має реальні можливості значного нарощення своєї присутності на ринку металів і машинного обладнання в регіоні Перської затоки. Потреба в металопрокаті (без труб) протягом найближчих 4-х років зросте до 3,5 – 4 млн тонн (без Ірака). При цьому основні постачальники металопрокату (Індія, Туреччина, Катар та ін.) не мають в своєму розпорядженні ні виробничих потужностей, ні сировинної бази для задоволення зростаючих потреб ринку. Причиною зростання попиту на металопродукцію експерти називають той факт, що в регіоні реалізуються багатомільйонні проекти інфраструктурного і промислового будівництва, значну частину при реалізації яких складають компоненти металургійного виробництва – арматура, металічні конструкції, труби тощо.

Зокрема, Україна і Сирія проводять будівництво в Сирії заводу по оцинковці металевих опор для ЛЕП. Металоконструкції поступають з України, а готова продукція продаватиметься як в Сирії, так і в сусідніх країнах.